

Михайло Кельман

Національний університет “Львівська політехніка”,
Інститут права, психології та інноваційної освіти,
доктор юридичних наук,
професор кафедри теорії, історії та філософії права

Мирослава Кристиняк

Національний університет “Львівська політехніка”,
Інститут права, психології та інноваційної освіти,
старший лаборант кафедри адміністративного та інформаційного права

РОЛЬ ЕЛІТИ У ФОРМУВАННІ МОВНОГО ЧИННИКА, ЯК ОДНОГО ІЗ КЛЮЧОВИХ ОСНОВ РОЗБУДОВИ ДЕРЖАВИ

<http://doi.org/10.23939/law2020.27.062>

© Кельман М., Кристиняк М., 2020

У статті розглянуто сучасні наукові погляди щодо визначення ключової ролі сучасної еліти у процесі формуванні мовного чинника як одного із найважливіших чинників у розбудові сучасної держави, та на основі цього запропоновано основні практичні засади щодо покращення процесу розвитку державної мови з врахуванням сучасної соціально-економічної ситуації, що склалася в державі. На основі цього визначено, що численні дії еліти напряму чинять вплив щодо збереження та безпеки мови. Окрім цього, визначено, що закріплення мовного статуту нової української держави, на основі зміни статусу держави, а разом з тим і її державної символіки, призвело до самоукраїнізації колишньої радянської еліти вже на теренах нової української держави. Відтак, якщо питання статуту було вже вирішене, то важливим залишилося питання збереження мови, а саме питання відмежування її від російської, адже українська мова себе позиціонувала як готове знаряддя творення нової політичної ідентичності. Ця ідентичність була виправдана самим здобуттям незалежності. Таким чином, доведено, що роль політичної еліти у формуванні мовного чинника є пріоритетною, адже саме політична еліта активно формує та реалізує закони щодо збереження та функціонування державної мови, від чого в подальшому залежить її активний розвиток або цілковитий занепад. Відносно цього визначено, що для розвитку української мови, на наш погляд, враховуючи сучасні негативні наслідки соціально-економічної політики за минулі роки, питання збереження мови є ключовим, що потребує введення відповідних практичних дій щодо покращеного сприяння та розвитку державної мови в Україні. На основі цього запропоновано основні теоретичні засади щодо покращення сприяння процесу розвитку державної мови на макрорівні. Запропоновані теоретичні засади мають на меті сформувати інтелектуальну молоду еліту, яка буде здатна активізувати національно-патріотичні засади збереження мови та сформувати стратегії розвитку державної мови, що в подальшому посприє активному формуванню національної самосвідомості.

Ключові слова: еліти, процес формування, вплив, ключові особливості, державна мова.

Постановка проблеми. Швидка динаміка розвитку сучасних суспільно-політичних процесів зумовила появу нових викликів і загроз у внутрішній політиці держави, що дає підстави вести мову

про визначення подальшої стратегії і тактики ведення суспільно-політичного розвитку України, серед яких важливим чинником формування державності виступає мовний чинник, де головну роль у цих процесах відіграє саме еліта, до складу якої мають входити найкращі представники суспільства в розрізі його певних частин.

Аналіз дослідження проблеми. Дослідженням питань ролі української еліти у формуванні мовного чинника займаються такі науковці: Г. Євсеева, С. Дацюк, О. Крюков, В. Липинський, В. Фесенко, Ю. Шевчук тощо, праці яких зосереджені на особливостях діяльності, розвитку політико-управлінської еліти та мовного чинника як важливій національній ідеї.

Метою статті є визначення ключової ролі еліти у формуванні мовного чинника, як одного із ключових чинників у розбудові держави.

Виклад основного матеріалу. Сучасні тенденції розвитку суспільно-економічних відносин та процесів з урахуванням проведення недостатньо “зрілої” політики в області економіки, соціальної, освітньої сфери та військової оборони призвели до формування негативних як макроекономічних показників розвитку держави за останні роки її розвитку, так і до порушення питання збереження державної мови як одного із важливих чинників формування державності кожної країни. Жодна спільнота, від соціально-економічного клану до нації, не спроможна в достатній мірі зберегти культурні та історичні традиції, якщо вона не буде дбати про збереження своєї мови.

Як відомо, термін “еліта” є латинського походження з французьким уточненням *élite* – найкращі представники суспільства чи якої-небудь його частини. Наукова концепція теорії еліти виникла в другій половині XIX ст., коли в розвитку політичного життя наступив період критичної переоцінки форм правління системи еліти [1, с. 19–27]. Відтак через еліту проводиться процес самоусвідомлення нації як такої. Отже, через еліту нація пізнає закони навколишнього світу, створює цільові орієнтири в ньому та знаходить ключові варіанти поведінки та вибору в ньому.

Необхідним елементом функціональної теорії еліти є аналіз відносин еліти та соціального середовища, адже еліта формується соціальними умовами, що тягнуть за собою зміни критеріїв елітарності, що є змінними в часі та просторі. Серед таким критеріїв важливим виступає мова як “ядро” нації, через яке формується сама нація в процесі свого історичного розвитку. Відтак українська політична еліта, яка на початку формування та утвердження державності була представлена Л. Кравчуком, Л. Кучмою, С. Тігіпком та іншими політичними представниками, фактично протиставляла режим з якого вона вийшла, проте де-юре залишалася незмінною у своїх поглядах на численні стратегії розвитку та процеси правління. Закріплення мовного статуту нової української держави, на основі зміни статусу держави, а разом з тим і її державної символіки, призвело до самоукраїнізації колишньої радянської еліти вже на теренах нової української держави, відтак якщо питання статуту було вже вирішене, то важливим залишилося питання мови, а саме питання відмежування від російської мови, адже українська мова себе позиціонувала як готове знаряддя творення нової політичної ідентичності. Ця ідентичність була виправдана самим здобуттям незалежності [2].

Для українських політичних еліт, як для еліт, які мають безпосереднє відношення до формування та збереження мови, легітимізація державницького проекту була і залишається винятково цікавою через узаконення зазіхання керівництвом над суспільством та проведення історії власної політики. В очах української еліти вагомим аргументом на користь існування української мови став той пріоритет, що українська держава, а саме її існування, включає обов’язкове існування української мови, як невід’ємного елемента її державності. Таким чином, прийняті закони в процесі формування про мову: Закон Української радянської соціалістичної республіки введений в дію 1991 році, ЗУ “Про засади державної мовної політики”, введений в дію 2012 року, ЗУ з подальшими змінами та доповненнями 2013–2018 рр. й останній ЗУ “Про забезпечення функціо-

Нування української мови державної” свідчать про те, що питання збереження мови ніколи не залишалося поза увагою політичних еліт. На наш погляд, це, переважно, пов’язано з тим, що мовне питання завжди є актуальним, адже торкається захисту державної мови.

Відтак, з прийняттям останнього зазначеного закону, на погляд відомого громадського діяча С. Оснача, були внесені правильні зміни щодо преси, якій тепер не загрожує русифікація [3]. На основі того сучасна еліта матиме право називатися українською тоді, коли головним питанням політики державотворення стане піклування про воз’єднання української нації [2], а не їх поділ на донеччан та львів’ян, на схід чи захід тощо.

Таким чином, брак національної еліти – це головна небезпека для історичних перспектив незалежної України [4, с. 117]. Проте, тут необхідно додати, що браку еліти не має ніколи, довкола повно осіб, які намагаються увірватися в політичну еліту, отримати владні повноваження ~~правити~~ та розподіляти прибуток так, як цікавить саме їх. Окрім цього, В. Фесенко зауважує, що формування української еліти – це одна із найбільш проблем сьогодення [4, с. 117], що, на наш погляд, є цілком правильним, адже, враховуючи сучасну негативну економічно-політичну ситуацію, яка зумовила довготривале військове протистояння, що триває із 2014 року та інші необґрунтовані дії, питання вибору та діяльності політичної еліти є актуальним та проблематичним. Таким чином, безпека та утвердження мови у всіх сферах життя держави залежить від правової діяльності політичної еліти, а саме від їх усвідомлення значущості мови, як символу розвитку державності, а не як часткове її утримання з метою збереження її на папері.

Сьогодні, для повного врахування людського фактора в процесі розбудови держави, як стверджує Ю. Шевчук, державна мова однаково звучить на вустах президента країни, його дружини, простого робітника і вченого, банкіра і домогосподарки [5], таким чином, мається на увазі, що мова повинна всіх об’єднувати, а не створювати додаткових суперечок і ставати полем для постійної полеміки. Як відомо, у період перших років незалежності відбулася конфронтація між різними владними групами [5], яка, на наш погляд, продовжується в політиці і до сьогодні. Таким чином, із наведених авторських поглядів, можна стверджувати, що роль політичної еліти у формуванні мовного чинника є пріоритетною, адже саме політична еліта формує та реалізує закони щодо мови, від чого в подальшому залежить її розвиток або занепад. Відносно цього, для розвитку української мови, на наш погляд, враховуючи негативні наслідки соціально-економічної політики за минулі роки, питання збереження мови є ключовим питанням, що потребує введення відповідних практичних дій щодо покращеного сприяння та розвитку державної мови в Україні, відтак, на наш погляд, потрібно:

- сформуувати відповідну інтелектуальну молоду еліту, яка буде здатна активізувати національно-патріотичні ідеї та зберегти державну мову та розвивати її застосування;
- формування та реалізація з окресленням джерел фінансування з державного бюджету відповідної стратегії розвитку державної мови – 2025, що в подальшому посприє формуванню національної самосвідомості.

Таким чином, як вище зазначалося, завдяки еліті відбувається процес самоусвідомлення нації як такої. Через еліту нація пізнає закони навколишнього світу, створює цільові орієнтири в ньому та знаходить ключові варіанти поведінки та вибору в ньому.

Висновки. Проведене дослідження дозволило дійти висновку, що швидка динаміка розвитку сучасних суспільно-політичних процесів зумовлює появу нових викликів і загроз у внутрішній політиці держави, що дає підстави вести мову про визначення подальшої стратегії і тактики сприяння безпеки мови, де головну роль у цих процесах відіграє саме еліта, до складу якої мають входити найкращі представники суспільства в розрізі його певних частин, що потребує проведення подальших досліджень з метою формування найкращих представників суспільства для збереження державності та мови, як умови розвитку будь-якої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дроздов О. (2006) Безелітарна Україна О. Дроздов Ірпінь № 5. С. 235–239. 2. Роль української еліти у формуванні мовного чинника національної ідеї (2011) Г. Євсєєва Дніпропетровськ. [Електронний ресурс] Режим доступу: www.dridu.dp.ua > vidavnictvo. 3. Фесенко В. (2006) Формування нової української еліти.

В. Фесенко № 45. С. 117–121. 4. Шевчук Ю. (2006) Чому політична еліта України мусить любити мову / Ю. Шевчук № 6. С. 21–35. 5. Шульга М. (2007) Владна еліта / М. Шульга Віче. № 8. С. 48–55.

REFERENCES

1. Drozdov O. (2006) *Bezelitarna Ukraina*. [Unitarian Ukraine] Irpin [in Ukraine]. Н. Yevsieieva (2011) *Rol ukrainskoi elity u formuvanni movnoho chynnyka natsionalnoi idei* [The roll of the Ukrainian elite in the formation of the linguistic factor of the national idea] Dnipropetrovsk [in Ukrainian]. 2. Fesenko V. (2006) *Formuvannia novoi ukrainskoi elity* [Formation of the New Ukrainian elite] Lviv [in Ukrainian]. 3. Shevchuk Yu. (2006) *Chomu politychna elita Ukrainy musyt liubyty movu* [Why Ukraine's political elite should love the language] Lviv [in Ukrainian]. 4. Shulha M. (2007). *Vladna elita* [Government elite] Moskva [in Russia].

Дата надходження: 15.07.2020 р.

Muhaylo Kelman

Lviv Polytechnic National University,
Institute of Law, Psychology and Innovative Education,
d. Prof. ca. theory, history and philosophy of law

Myroslava Kristinyak

Lviv Polytechnic National University,
Institute of Law, Psychology and Innovative Education,
Senior Laboratory Assistant, Department of Administrative and Information Law

THE ROLE OF THE ELITE IN THE FORMATION OF THE LANGUAGE FACTOR AS ONE OF THE KEY BASES OF STATE CONSTRUCTION

The article examines the modern scientific views on the key role of the elite in the formation of the linguistic factor, as one of the important foundations of state development, and on this basis the basic practical principles on the improved development of the state language taking into account the current socio-economic situation. On this basis, it is determined that numerous actions of the elite directly affect the preservation and security of the language, in addition, it is determined that the consolidation of the linguistic status of the new Ukrainian state, on the basis of changing the status of the state, at the same time, and its state symbols, has already led to the self-Ukrainianization of the former Soviet elite. in the territory of the new Ukrainian state, therefore, if the issue of the statute was already resolved, then the question of preserving the language, namely the question of distinguishing it from the Russian language, remained important, because the Ukrainian language positioned itself as a new tool for creating a new political identity. This identity was justified by gaining independence. Thus, it has been proved that the role of the political elite in the formation of the language factor is a priority, because it is the political elite that actively drafts and implements laws on the preservation and functioning of the state language, which in the future depends on its active development or complete decline. In this regard, it is determined that, in our view, given the current negative effects of socio-economic policies over the past years, the issue of language preservation is a key issue for the development of the Ukrainian language, which requires the introduction of appropriate practical steps to improve the promotion and development of the state language in Ukraine. On this basis, the basic theoretical principles for improving the promotion of the state language development process at the macro level have been proposed. The proposed theoretical foundations aim to form an intellectual young elite capable of activating national-patriotic principles of language preservation and developing strategies for the development of the national language, which further contributes to the active formation of national consciousness in order to preserve the state language in a dignified manner.

Key words: elites, formation process, influence, key features, state language.